

Valentin Naumescu: „Suntem la un nivel cert de alertă în ceea ce privește valul suveranismului și naționalismului”

Sorin Bocancea: *Domnule Profesor, suntem pe 30 august 2024 și, la o primă privire, constatăm că alegerile pentru Parlamentul European au relevat o creștere a partidelor populiste, acestea ajungând la 24%. Printre mesajele pe care au crescut acestea este și cel suveranist. Plecând de la această realitate, prima întrebare la care vă rog să răspundeți este: cum evaluați ponderea formațiunilor politice cu mesaj suveranist în țările din Uniunea Europeană?*

Valentin Naumescu: Fără îndoială că nivelul actual al partidelor populist-suveraniste (înțelese aici ca partide anti-UE) nu este mic, dar nici nu reprezintă în acest moment o masă critică pentru schimbarea direcției politice în Europa. Proiectul European este viu și puternic, ba chiar vorbește de extindere. Suntem la *un nivel cert de alertă* în ceea ce privește valul suveranismului și naționalismului. Este important să vedem dacă această creștere a curentului suveranist s-a oprit sau va continua la alegerile viitoare.

Sigur că, dacă ar continua să crească, există un prag critic dincolo de care nu am mai putea vorbi de procesul integrării europene, dar din fericire nu suntem acolo iar majoritatea proeuropeană s-a refăcut relativ ușor după alegerile din 6-9 iunie a.c., chiar mai ușor decât în 2019. Deocamdată vorbim de un procentaj de antieuropeanism încă gestionabil de către democrațiile liberale și instituțiile UE, în cadrul actual al tratatelor. Poate sunt necesare unele mici ajustări de accente în zona anumitor politici publice nepopulare (politica migrației, politicile „verzi”, suprareglementarea economică), dar în ansamblu UE rezistă, cu atât mai mult cu cât suveraniștii nu sunt și nu vor fi uniți.

Există mai multe tipuri de „suveranisme” în Europa, pe considerente ideologice sau pragmatice, primele putând fi *etic-naționaliste, istoric-culturale, de conservare a identității creștine* etc., iar cele din a doua categorie putând fi *economice* sau *sociale*. Suveranismul britanic în UE a fost de un anumit tip, suveranismul francez al lui Marine Le Pen are alte teme și priorități, cel italian este diferit de cel olandez, așa cum diferite sunt cele din țările central-europene. Ba chiar și acestea din urmă diferă între ele, căci suveranismul polonez, pro-SUA, pro-NATO și pro-Ucraina, intră de multe ori în conflict cu suveranismul lui Viktor Orbán, rusofil și antiucrainean.

Așadar, nu procentul în sine al partidelor populist-suveraniste este cel mai relevant în acest moment, ci trebuie să urmărim tendința pe termen mediu, de-a lungul acestui „deceniu al crizelor” (cu pandemia de Covid-19, războiul din Ucraina, migrația, scumpirea facturilor la energie, inflația și scăderea puterii de cumpărare), precum și capacitatea politică a diferitelor filoane suveraniste de a converge și de a propune un proiect comun anti-sistem. Spun asta pentru că circulă și o altă

teorie, potrivit căreia, după eșecul evident al Brexitului, *suveranismele europene nu mai cer neapărat ieșirea din UE*, ci dimpotrivă, rămânerea în UE și încercarea de a modifica din interior instituțiile și politicile Uniunii. Mai degrabă cred că pentru al doilea scenariu trebuie să fim pregătiți în viitor.

S. B.: *Toate țările membre ale UE au acceptat prin tratatele de aderare „suveranitatea limitată”, fapt care s-a tot repetat pe toate căile. Ce credeți că a făcut posibil ca europeni cu diferite niveluri de educație să susțină suveranismul în condițiile în care cunosc condițiile asumate prin tratatele respective?*

V. N.: În economiile și societățile europene au apărut în ultimii ani probleme reale, care țin de o anumită conjunctură globală și regională, probleme de care suveraniștii se grăbesc să profite politic și electoral, deși ei nu dețin soluții economice, administrative sau sociale concrete. Aceste probleme sunt greu de rezolvat peste noapte. Imigrația ilegală, excesivă și deja deranjantă, este o problemă reală în anumite țări iar frontierele maritime în Mediterana nu pot fi securizate. Creșterea prețurilor este de asemenea o problemă reală. Scăderea nivelului de viață al muncitorilor și chiar al clasei mijlocii este o problemă reală, față de nivelul de acum 15-20 de ani, să zicem, așa cum se întâmplă și în SUA. Costul energiei, în special al gazului, este o problemă reală. Scumpirea locuințelor este reală. Îmbătrânirea populației și scăderea forței de muncă autohtone sunt reale. Problema deficitelor sistemelor publice de pensii este și ea reală.

Nu este UE vinovată pentru aceste probleme, dar sigur că mulți politicieni folosesc UE ca „țap ispășitor” pentru eșecurile din guvernarea națională. Exact așa s-a întâmplat în Marea Britanie înainte de referendumul din 2016 iar astăzi se vede că nu UE era problema britanicilor, dimpotrivă, era o soluție parțială la problemele economiei și societății britanice, a căror situație s-a deteriorat substanțial în ultimii ani, după ieșirea din Uniune. Numărul imigranților ilegali din Marea Britanie a crescut mult după ieșirea din UE, nici vorbă de scădere. La fel se întâmplă cu Viktor Orbán, care dă vina pe Bruxelles pentru declinul economic al Ungariei din ultimii ani, în loc să vadă că tocmai politicile economice greșite ale guvernului de la Budapesta (sfidarea și izolarea de politicile UE, plafonarea populistă a prețului la benzină continuată cu o scumpire accelerată, dependența de importurile din Rusia, miza greșită pusă pe investițiile iluzorii din China etc.) au făcut ca Ungaria să intre în declin și să piardă poziții în comparație cu alte țări din regiune.

Frustrările multiple de la baza societăților sunt deci cauza creșterii opțiunii politice suveraniste dar această opțiune este o iluzie, așa cum spuneam, o fantasmă. *Oamenii doar își închipuie că țara lor, dacă nu ar fi în UE, ar fi mai bogată, mai prosperă, mai sigură.* Nici vorbă de așa ceva. Să privească în trecutul lor, cu 30, 50, 70 sau 100 de ani în urmă, în epoci diferite. Nici când în istoria ei, Europa în ansamblu și țările care sunt astăzi membre ale UE nu au fost mai bogate, mai sigure și mai dezvoltate decât în epoca integrării europene, începută după al Doilea Război Mondial, respectiv după 2004, în cazul țărilor postcomuniste. Epoca naționalismelor a fost o tragedie, finalizată cu sărăcie, tragedii, războaie, zeci de milioane de victime și distrugerii extinse.

Nu în ultimul rând, o cauză importantă a creșterii opțiunii politice anti-integrare europeană sunt dezinformările, manipulările și campaniile masive de conspiraționism și *fake news* de pe rețelele sociale, din ultimii 5-10 ani. Multe din aceste intoxicații sunt alimentate de fabricile de troli și de „idiotii utili” ai Rusiei, erodând treptat încrederea cetățenilor în instituțiile și-n politicile UE. Vedem și la noi pe *Facebook* sau în alte rețele penibilele campanii nostalgice cu imagini de pe vremea comunismului, în care „nu eram sclavii Vestului”, fără să se spună tinerilor că e vorba de

perioada cea mai neagră a istoriei României, o perioadă dictatorială jalnică, de sărăcie, înapoiere și teroare.

S. B.: *Ce relevanță are mesajul suveranist în țările membre ale Uniunii Europene?*

V. N.: Suntem într-un context crucial pentru viitorul UE. Presiunile sunt mari, pe multiple dimensiuni: politică, economică, tehnologică, socială, cultural-educatională. Lumea întreagă se schimbă, nu doar UE. Momentul actual s-ar putea dovedi un adevărat punct de cotitură pentru viziunea, politicile și organizarea instituțională ale blocului comunitar. Vom vedea. Deocamdată, așa cum spuneam, nu știm dacă UE va rezista în forma actuală sau dacă, pe termen mediu și lung, mișcarea suveranistă va reuși să distrugă UE din interior sau să o transforme în ceva ce ar putea fi de nerecunoscut, fundamental diferit de ideea inițială a fondatorilor. „Meciul se joacă”, nu e nimic decis.

Bătăliile politice de care vorbim se duc și la nivel european dar, de fapt, se duc cu mare intensitate în primul rând la nivelul politicii naționale din statele membre. Viitorul UE nu va depinde doar de alegerile europene din 2029 sau 2034, ci de ceea ce se va întâmpla în alegerile prezidențiale din Franța în 2027, de cele parlamentare și de noua coaliție de guvernare din Germania din toamna lui 2025, dar și de formarea unor majorități și guverne deocamdată nesigure în țări din eșalonul al doilea ca mărime, precum Belgia, Austria, țări nordice etc. Chiar și alegerile din țări periferice precum România sau Bulgaria contează, pentru că vor da o imagine a atractivității și rezilienței ideii europene în periferiile estice ale lumii occidentale, acolo unde Rusia face eforturi obscure deosebite de a influența opinia publică și de a încuraja opțiunea antioccidentală, prin idiotii ei utili. Vom vedea așadar în decembrie cum vor arăta rezultatele, dar în România cred că direcția majoritar proeuropeană și prooccidentală nu este pusă în pericol pe termen scurt.

S. B.: *Care considerați a fi cauzele actualului nivel al mișcărilor suveraniste din Uniunea Europeană? Există cauze specifice de la Est la Vest și de la Nord la Sud?*

V. N.: Așa cum am menționat anterior, există probleme reale și frustrări ale cetățenilor în urma numeroaselor crize din ultimii ani, peste care se suprapun campaniile politice de speculare a dificultăților, duse de mișcările populiste, naționaliste, suveraniste, antioccidentale, antieuropene, antiliberale etc., dar și „coada toxică a Rusiei”, vârată în rețelele sociale pline de dezinformări sau în racolarea unor agenți de influență din aceste societăți.

Da, aceste cauze au o și o anumită specificitate (migrația ilegală nu este peste tot la fel, cele mai afectate fiind Germania, Franța, Olanda, Italia, Austria și țările nordice) dar există și puncte comune, cum ar fi creșterea prețurilor și incertitudinile privind asigurarea nivelului de viață. Pandemia de Covid-19 a contat, războiul din Ucraina contează, inflația contează, facturile la energie contează, toate acestea apasă asupra democrațiilor liberale. Sigur că țările dezvoltate au probleme diferite de țările mai sărace de la periferie, dar în principiu există o stare de nemulțumire în creștere cam peste tot. Cel mai rău este că nemulțumirea vine în special din partea celor care trăiesc din muncă, din salarii, și care văd că guvernele fac prea puțin pentru a-i proteja pe cei care muncesc, oferind însă altor categorii beneficii de asistență socială generoase sau risipind bani pe proiecte și politici nesustenabile.

S. B.: *Ce-i de făcut? Trebuie contracarat acest curent? Dacă da, cum?*

V. N.: Aceasta este, evident, cea mai grea întrebare. Cele care pretind că au răspunsuri clare, la îndemână, sunt tocmai partidele populist-suveraniste, care vin cu lozinci și viziuni simpliste. Aceste partide sunt exact cele care se află, în opinia mea, cel mai departe de a avea însă soluții concrete, dincolo de critici și sloganuri.

Problema este că soluțiile reale, dacă le putem numi așa, nu sunt nici simple, nici spectaculoase, nici rapide, nici ieftine. Da, *migrația ilegală trebuie redusă drastic*, dar știm că frontierele maritime din Mediterană nu pot fi complet securizate. Există și dilema bărcilor pline cu oameni necăjiți, cu familii având copii, ambarcațiuni abandonate de călăuzele lor, care plutesc în derivă spre țărmurile statelor europene sudice. Ce să facă paza de coastă, să le scufunde la intrarea ilegală în apele teritoriale, să le trimită înapoi spre Africa? Evident, nu se poate, acești oameni trebuie în prima fază salvați și preluați. E clar că trebuie revizuit și accelerat mecanismul de *expulzare* a celor (tot mai mulți) cărora li se refuză regimul de azil politic, așa cum vedem că sunt discuțiile recente din Germania. Nu e de dorit nici să apară tensiuni între țările de destinație finală a migranților, precum Germania, Franța, Olanda sau Austria, și țările de intrare în UE, precum Italia sau Bulgaria. Se pare că, după atentatul terorist de la Solingen, Berlinul va începe să aplice principiul fostului Acord Dublin, de retrimiteră a imigranților înapoi în țara prin care au intrat prima dată pe teritoriul UE. Pe de altă parte, noul Pact European al Migrației tocmai a fost adoptat în primăvara lui 2024, după ani de negocieri complicate, și este deja contestat.

O idee mai veche dar mereu greu de aplicat este *ajutorul și intervenția UE în țările de pornire a migrației*, adică rezolvarea cauzei emigrației, nu a efectului vizibil din UE, când emigrația a devenit imigrație și este deja târziu pentru a mai face ceva. S-a încercat o colaborare cu guvernul Libiei în anii trecuți, după 2015 încoace, de combatere a emigrației masive pornite de pe țărmurile libiene, dar programele au fost în mare parte un eșec iar banii risipiți, din cauza corupției autorităților, condițiilor politice precare și complet lipsite de credibilitate din Libia. UE nu își poate asuma rezolvarea problemelor economice și sociale imense ale Africii, Orientului Mijlociu și Asiei, pentru a preîntâmpina migrația. Așa ceva pur și simplu nu este posibil. Ideea că UE trebuie să acționeze pentru a reduce migrația „de la sursă” sună bine dar, realist vorbind, nu este foarte fezabilă, dincolo de anumite măsuri punctuale, cum ar fi înființarea unor centre de refugiați în nordul Africii și întărirea frontierelor acestor state. Desigur, rămân în discuție *măsurile mai dure ale autorităților europene* – întărirea controlului la frontiera externă a UE, reducerea drastică a beneficiilor de asistență socială acordate refugiaților și azilanților (cu rol de descurajare de a mai veni spre UE) și accelerarea expulzării pe scară largă.

Dincolo de nivelul migrației, să vedem însă cum va evolua *economia europeană* în anii următori, un alt predictor important pentru gradul de satisfacție al cetățenilor. Calmarea inflației și a prețurilor, energia la prețuri suportabile pentru populație, combaterea infracționalității și lipsei de securitate în zonele urbane (de exemplu, creșteri alarmante ale infracționalității, crimei organizate și violenței legate de traficul de droguri s-au înregistrat în ultimii ani în Suedia și Olanda), toate acestea ar diminua anxietățile economico-sociale ale cetățenilor europeni și ar scădea presiunea politică asociată cu apartenența la UE.

Nu în ultimul rând, *educația, cultura, mediul informațional* trebuie reparate din mers, îmbunătățite și asanate. E mult de lucrat din nou în școli. E mult de lucrat în politicile de acces la cultură. E enorm de lucrat la legislația și practicile privind comunicarea în spațiul public și combaterea dezinformării sau a mesajelor radicalizate, fără să fie afectat principiul libertății de exprimare. Trebuie căutată acea limită fină între ceea ce este acceptabil și ceea ce devine inacceptabil. Trebuie „stârpită coada Rusiei” din UE, vârată adânc cum spuneam în politică, în

partide, în presa super-populistă și în rețelele sociale iresponsabile, uneori în mediul de afaceri corupt etc. Trebuie reconstruită încrederea în beneficiile enorme ale relațiilor transatlantice, în NATO, în valorile occidentale tradiționale, centrate pe democrația liberală. Trebuie să strângem rândurile împotriva celor care au pe agendă distrugerea UE.

Aș încheia spunând că suveranismul în sine nu este o idee care trebuie repudiată total, *apriori*. Depinde foarte mult în ce direcție politică și ce agendă ideologică are acest suveranism. Nu este nimic greșit ca țările, statele, societățile să se gândească la economia lor, la infrastructura lor, la nivelul lor de viață, promovându-și interesele naționale, în limita la care nu este afectată integrarea europeană și perspectivele UE de a se dezvolta. UE nu este interesată să aibă în interiorul ei economii slabe, state și societăți divizate, dimpotrivă. Una este însă să vrei să te dezvolți în cadrul UE, să încerci să fii mai bun, mai eficient, mai performant, întărind de fapt forța UE, a NATO și a lumii occidentale libere și alta este, s-o spunem direct, să fii ipocrit sub haina suveranismului și să faci jocurile dictaturilor orientale ale Rusiei și Chinei, care își țin propriile popoare în minciună, frică și despotism. Nu avem nevoie de un asemenea „suveranism” păgubos și otrăvit, antioccidental, care ne întoarce în trecut și ne aduce numai sărăcie, teamă și subdezvoltare. Am copilărit în comunism, cu toate „mantrele” naționaliste și suveraniste ale lui Ceaușescu, și nu mai vrem să avem vreodată de-a face cu nimic din conexiunile politice, ideologice, discursive, de mentalitate sau de esență culturală ale acelei lumi eșuate.

Interviu realizat de Sorin Bocancea